עולם קטן

אי־אפשר בלי מסורת

ליל־הסדר הוא ליל־שימורים. ולכן, ברחוב 42, ברחוב 132, ברחוב 91 וברחוב 60 ביפו לא ישנו האנשים בליל־הסדר, ואפו לחם במאפיות עד אור הבוקר.

כי בפסח מיצווה לאכול לחם. פסח הוא חג־החרות וחג־הלחם. אפילו אנשים חופשיים, שכל השנה אוכלים מצות ואינם מכניסים לחם לפה, מכבדים את קדושת החג ונוסעים ממרחקים ל־יפו לאכול לחם. אפילו חולי־לב, הנמצאים ב־דייאטה חמורה, נוסעים לטעום, לפחות כזית, מן הלחם. כי זו מיצווה. עומדים שעות בתור ביפו לקנות לחם. קונים בשוק השחור. משום שפסח הוא לא חג סתם. הוא מסורת. ובלי מסורת אין עם יכול להתקיים.

בליל־הסדר יצאתי לסייר במאפיות ההומות של יפו. אווירת־חג שררה ברחוב 60. הכוכבים נצצו במרום. אברכים צעירים וקשישים, יקירי יפו ושלומי אמוני ישראל, נשאו ברינה על שכמם שקי־קמח ענקיים. בפנים, במאפיות, לשו אנשים את הבצק, כשמפיהם בוקעת שירה אדי־רה: „בשביל מה אבכה עליך, חבובה, חבובה. בשביל מה אבכה עליך, חבובה, חבובה, חבובה. אם כל כך הרבה זמן עבר מאז, חבובה, חבובה, חבובתי.“ המילים: עבד־אל־חלים חאפז.

ליד מועדון הסנטר הכפול אמר מנהל המא־פייה, חסן אבו־באקה, שהיה לבן מקמח, ואצ־בעותיו דביקות מעיסת הלחם הקדוש:

„אני יודע שפסח הוא חג קדוש. היהודים יצאו ממצריים, ולכן אוכלים הרבה לחם. במקום 18 אלף פיתות שאני מכין בשבוע רגיל, אני מכין בשבוע של פסח 80 אלף. שנה־שנה אני מחכה ליום קדוש זה. אני מתחיל בהכנות שבועיים לפני כן. מגייס עובדים מכל הארץ, שעובדים אצלי בשלוש משמרות, בלי הפסקה. השנה שכרתי עובדים נוספים, כדי לעמוד בלחץ. כדי שלא יהיו מכות בתור, כמו בשנה שעברה. אני מכבד את חגי היהודים.“

ביקשתי שיסביר לי את הטקס המיוחד של אפיית הלחם. הוא הסביר: „מביאים קמח. לוק־חים מים מהברז ושופכים לתוך הקמח. לשים את הבצק. מחלקים למנות, מניחים עד שיחמיץ ומכניסים לתנור.“

בחוץ החל משתרך תור של מדקדקי־המיצווה הראשונים, שבאו לקנות לחם לחגוג את החג. שורה של פרייבטים יהודיים שומרי־מסורת. ברחוב אילת אכלו אנשים אחדים מצות, וה־רעש שבקע מדירתם הפריע לאווירת החג.

בשכל, בלי סנטימנטים

לקראת חג־הפסח חזרה משלחת צעירי מפא“י, בראשותו של נחום רז, מביקורה הראשון הריש־מי בגרמניה. הביקור נמשך שבועיים, באישור מנהיגי מפא“י. הקבוצה, בת 15 איש, שגילם ה־ממוצע 30, חזרה מלאת רשמים וחוויות.

אחד המשתתפים הסכים לשתף אתי פעולה ולמסור את רשמיו מהטיול. הנה הם כלשונם:

אני יודע שגרמניה היא בעייה עדינה. אבל אני לא ילד. אני פוליטיקאי. אחת משאיפותי היא להיכנס למשרד־החוץ. ולכן אני רואה את פרשת היחסים עם גרמניה מתוך גישה בוגרת. משמע: הפרדת הסנטימנטים מהשכל. בשדה־התעופה בלוד השארתי את כל הסנטימנטים, ונסעתי לגרמניה רק עם השכל.

כולנו חשנו כי לפנינו משימה גדולה וחשובה עד מאד. ידענו כי לא קל יהיה. ולכן, ברגע ש־קיבלתי את ההזמנה המפורשת, מיהרתי לביתי לארוז את החפצים.

מטרת הנסיעה היתה לימוד מקרוב של בע־יות החברה הגרמנית, והיא מומנה על־ידי איר־גון סטודנטים גרמני הנקרא דיס — דויטשה אישראלישה סטודיינגרופן, או השד יודע מה. ראפקה בש נתן לנו את ברכתו, ליטף את ה־קרחת של נחום רז ואמר: „סע, בני, סע.“

ב־5 אפס־אפס הגענו לשדה־התעופה במינכן. העיתונות והרדיו כבר המתינו לנו. שאלו אותנו למטרת בואנו, ואנחנו השבנו: „באנו ללמוד את יסודות הדמוקראטיה הגרמנית.“ היינו שם סנ־סאציה. לחוגי השלטון חילקנו בקבוקי מי־ירדן, והם חילקו לנו סיגארים.

כשהיינו רואים איש בן 50, היתה מייד מנ־קרת השאלה במוחנו: מה הוא עשה אז? אבל התגברנו על רגשותינו. ידענו שאנחנו פוליטי־קאים, ועלינו להיות נוקשים.

היו לנו פגישות רבות עם חוגי־השלטון. ה־דבר הראשון שהם היו מספרים לנו בשמחה היה שגם הם עונו במחנות־ריכוז. זה נתן לנו רעיון לבקר פעם בדכאו, אבל לא היה זמן. נסענו מייד לוויסבאדן, ללמוד את בעיות החב־רה הגרמנית.

למדנו המון, והיתה בינינו תחושה של אח־ריות ואווירה רצינית. לא יצאנו בכלל לבלות, ואם היינו יוצאים לבאר, גם אז היינו מתווכחים על בעיות רציניות.

ניהלתי יומן אישי. בערב הייתי מתיישב ורושם את החוויות שעברו עלי במשך היום. עיתונים ישראליים אחדים כבר פנו אלי שאפרסם אותו בהמשכים. אני עדיין מהסס. כי יתכן שאכתוב מזה ספר.

בכלל, ברגע שדרכה רגלנו על אדמת גרמניה, חל בנו משהו מוזר. שוחחנו בינינו לפתע על אידיאות של ההכשרה והקיבוץ, וברגע לעצמנו כמה הם חשובים. נעשינו פתאום רציניים. הת־חלנו לחשוב.

אכלנו המון. בשר, בשר, בשר. החברה הת־רשמו מזה. אבל עלי, צבר שביקר בכמה מסעדות

נחום רז וידיד

בפאריס, עשה האוכל רושם רע מאוד. כמעט שלא מצאתי ירקות כמו גזר, חסה ועגבניות. אני זוכר שפעם הזמנתי סלט ירקות. להפתעתי הגי־שו לי שעועית חמוצה מקופסאות.

היינו מאוד מגובשים בינינו. ערב־ערב היינו מתיישבים בבתי־הקפה עם כוסות בירה ביד ושרים בהתלהבות אנו באנו ארצה, האמיני יום יבוא, מסביב יהום הסער. אני זוכר ששרנו שעות, והגרמנים היו מביטים בנו בהערצה. ני־סינו ללמד את הנוער הגרמני ארץ זבת חלב ודבש, אבל הם סרבו לשיר. הם נירא לנו מאוד מתוסבכים.

נחום רז היה מארגן השירה בציבור, והוא תרם רבות להידוק היחסים עם גרמניה. פה ושם רקדנו הורה, אבל פשוט לא היה זמן לזה. בסוף הסמינר קיבלנו קצת דם, והתחלנו לרקוד טאנגו עם הסטודנטיות הגרמניות. אבל שלא יתקבל הרושם שלא התווכחנו איתן על בעיות רציניות. למשל, רקדתי עם בחורה אחת והיא אמרה ש־היא בעד אספקת נשק לישראל. היא סיפרה לי שהיא מאוד פסימית ביחס לעתיד גרמניה. כי הנאציזם פורח והיא דווקא נוטה לסוציאליזם.

אחר כך רקדתי עם בחורה אחרת, ופתאום היא לחשה לי לאוזן שהיא קראה השבוע את הקאפיטל של מארכס.

הגרמניות עשו עלינו רושם יבש מאוד. ניסינו קצת לפלרטט איתן, אבל הן היו מתחמקות. אבל הן היו מוכנות שנזמין אותן לבאר ולארוחות־ערב. חוסר הנשיות ממש פרץ מהן, ואנחנו ה־חברה, שכל־כך רגילים לנשיות הישראלית, סבלנו איום.

נכון שמבחינה פוליטית הן היו בסדר גמור. הן קראו להידוק היחסים ולהקמת גופים משו־תפים. או־קיי, אמרתי לאחת, בואי נקים גוף משותף כבר הערב. אבל היא סרבה. טיפשה. היא לא תפסה אפילו שזו היתה בדיחה. מי היה בכלל מעוניין בה? כל כך לא נשית! ממש בבה אידלסון הצעירה. הן דיברו כל היום על הגשמת הסוציאליזם, וזה עלה לנו עד האף.

למרות שהיה קר, ורובנו היינו מצוננים עם ארבעים מעלות חום, לא איבדנו לרגע את חוש־ההומור. ברכבת לאורך הריין היה קם אחד מ־אתנו ושואל: „חברה, לאן מסיעים אותנו?“ ושני ענה: „להשמדה! להשמדה! לקיבוץ ול־הכשרה!“ או שאחד מאתנו היה מנצל רגע של שקט ומבהיל את החברה בצעקות: „האלט! אכטונג!“ קל להסביר זאת מבחינה פסיכולוגית. היינו מלאי־רשמים מזוועות הנאצים.

בדרכנו לברלין המערבית נתקענו בשיירת־המכוניות הארוכה של חברי הבונדסטאג, ש־נעצרה על־ידי מחסומים של הצבא המזרח־גרמני. הרגשנו מתיחות איומה, ובמיוחד חוסר־מעש. החברה שלנו לא רגילים לבטלה. צחוק־צחוק, אבל ביצועיסט זה אופי. הרגשנו שאנו צריכים לפעול. נחום רז פתח הראשון את ה־שירה־בציבור, לרכך את לב הקומוניסטים. שרנו בכל לב במשך חמש שעות רצופות. שרנו וולגה־וולגה, האינטרנציונל, בערבות הנגב, וכל המזרח־גרמנים והמערב־גרמנים נעצרו להביט. היינו שם תופעה יוצאת־דופן.

כנראה שעוררנו תשומת־לב. כי אחרי חצי יום פנה חייל מזרח־גרמני למארחת שלנו ושאל: „מי הם? ולמה הם שרים ככה?“ המארחת שלנו אמרה בגאווה שאנחנו ישראלים. החייל שאל אם אנחנו קאפיטליסטים, והיא ענתה ל־היפך, הם ציונים. החייל אמר: „אה, זה משהו אחר,“ ונתן לנו לעבור.

בברלין המערבית ביקרנו את החומה, וראינו את המצבות של אלה שקפצו אל החופש. זה היה מזעזע. חשנו במעמקי ליבנו שזו עיר נצו־רה. אחד המלווים שלנו אמר במרירות: אנחנו כמו ירושלים במצור. ידענו שהוא צודק. ואז חשנו כי גרמניה היא אחרת.

לשמחתנו מצאנו שהסטודנטים הגרמניים שונ־אים שינאת־מות את הסטודנטים הערביים. הם אמרו לנו. יותר נכון, סולדים מהם. מהליכלוך החיצוני, מהגסות, הפרימיטיביות והחוצפה ש־להם. כי הערבים צועקים כל הזמן להחזיר את הפליטים, ואפילו הגרמנים יודעים שזה ארגו־מנט זול.

לא נפגשנו לצערי עם ארהארד. כי בדרך כלל הפגישו אותנו עם שרים מליגה בי“ת, ו־בחורות מליגה גימ“ל.

עם מנהל מחלקת המזרח־הקרוב בבון היתה לנו שיחה מקפת מאוד על בעיית המדענים. שאלנו שאלות נוקבות, והוא ענה: „אם למדענים יתנו לעשות פצצת־אטום בבון, הם לא יעבדו במצרים.“ אחד מאתנו שאל: „מדוע רק עכשיו קשרתם איתנו יחסים?“ והתשובה היתה: „ב־פוליטיקה קובעים מצבים, לא רק סנטימנטים.“

ברלין עשתה על החברה רושם של עיר מו־צפת אורות־נאון, חלונות־ראווה ושפע. החברה התפעלו ואמרו: איזה עושר! אבל עלי זה לא עשה רושם. הסברתי להם שמה שהם רואים, זה עושר מלאכותי. כי הכל זה סובסידיות של מערב־גרמניה. כמה חברה ביקרו במועדון־ה־לילה של שמעון עדן. אני לא.

בכלל, בברלין הכל יקר, בניגוד למה שחוש־בים כאן. קנינו כמה חולצות, כי הן די זולות יחסית. אבל החלטנו פה אחד לא לקנות נעליים. הן עולות הון. נחום רז קנה צעצועים לבנים של החברים שלו. אני קניתי לאשתי זוג גרבי־ניילון, למרות שהיא הזהירה אותי בשדה־התעו־פה לא לקנות לה, כי היא משיגה אותם כאן ב־90 גרוש.

באחת החנויות מצאתי כותונת־לילה ארוכה שקופה, משגעת. רציתי לקנות אותה, אבל ה־תקציב לא הספיק. זה הספיק רק לבייבי־דול עם מכנסיים קצרים שקופים. מאוד נועז אבל לא היספתי. אני אוהב להחליט מייד. סוף־סוף, ביצועיסט או לא? וקניתי. כשחזרנו לישראל, הראיתי זאת בבית לאשתי, והיא ממש נבהלה ושאלה אם היא מוכרחה ללבוש זאת מייד. אמר־תי: „ברגע זה, דווקא, אין צורך.“

חזרנו בריאים ושלמים. קיבלנו כמה קילו. רק נחום רז הפסיד כמה שערות.